

κόρνο

τρομπόνι

τούμπα

Άκουσε την τρομπέτα, το κόρνο, το τρομπόνι και την τούμπα να παίζουν για σένα μικρά μουσικά αποσπάσματα.

Νομίζεις ότι ο ήχος τους μοιάζει με τον ήχο των ξύλινων πνευστών; Συζήτησε τη γνώμη σου με τον δάσκαλό σου και τους συμμαθητές σου.

Λίγα λόγια για την οικογένεια των κρουστών μουσικών οργάνων

Κρουστά ονομάζονται τα μουσικά όργανα που ο ήχος του παράγεται με την κρούση. Για να ακούσεις τον ήχο των κρουστών μουσικών οργάνων της μπάντας πρέπει να τα χτυπήσεις με τα χέρια σου, με μπαγκέτες ή ακόμα και μεταξύ τους. Όπως και τα πνευστά, χωρίζονται σε ομάδες ανάλογα με το υλικό από το οποίο έχουν κατασκευαστεί. Έτσι έχουμε **την ομάδα των δερμάτινων, των ξύλινων και των μεταλλικών κρουστών.**

Δες παρακάτω μερικά από τα κρουστά μουσικά όργανα που συμμετέχουν στην μπάντα.

Ταμπούρο

Τρικαν κάβα

Πιατίνα

Ανακεφαλαίωση

Άκουσε τα κρουστά μουσικά όργανα να παίζουν για σένα μικρά μουσικά αποσπάσματα.

Μη σου κάνει εντύπωση αν κάποια τα έχεις ξανακούσει! Όπως θα κατάλαβες, μερικά από αυτά υπάρχουν και στην τάξη σου.

Μουσικοί, μουσικά όργανα, πνευστά, μαέστρος, κρουστά.
Λέξεις που η καθεμία μόνη της σημαίνει κάτι το διαφορετικό και όλες μαζί περιγράφουν μία ορχήστρα: την μπάντα.

19. Μουσική και ποίηση

Οι στίχοι και η μουσική ενώθηκαν και είναι μαζί...

Ο **Οδυσσέας Ελύτης** είναι ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες ποιητές. Γεννήθηκε στις 2 Νοεμβρίου το 1911 και πέθανε στις 18 Μαρτίου το 1996. Σήμερα θα γνωρίσεις ένα μικρό απόσπασμα από το ποίημα του Οδυσσέα Ελύτη «Το θαλασσινό τριφύλλι».

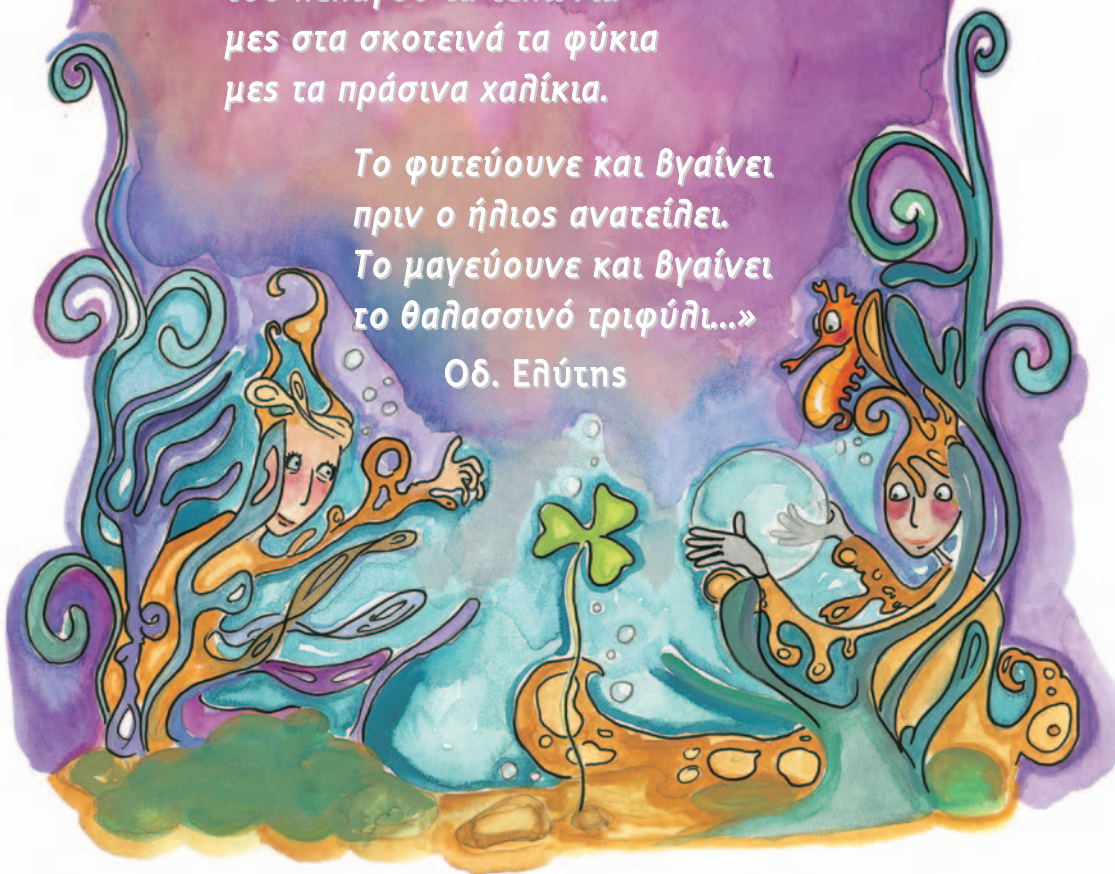

Το θαλασσινό τριφύλλι (απόσπασμα)

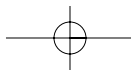
«Μια φορά στα χίλια χρόνια
του πελάγου τα τελώνια
μες στα σκοτεινά τα φύκια
μες τα πράσινα χαλίκια.

Το φυτεύουνε και βγαίνει
πριν ο ήλιος ανατείλει.
Το μαγεύουνε και βγαίνει
το θαλασσινό τριφύλλι...»

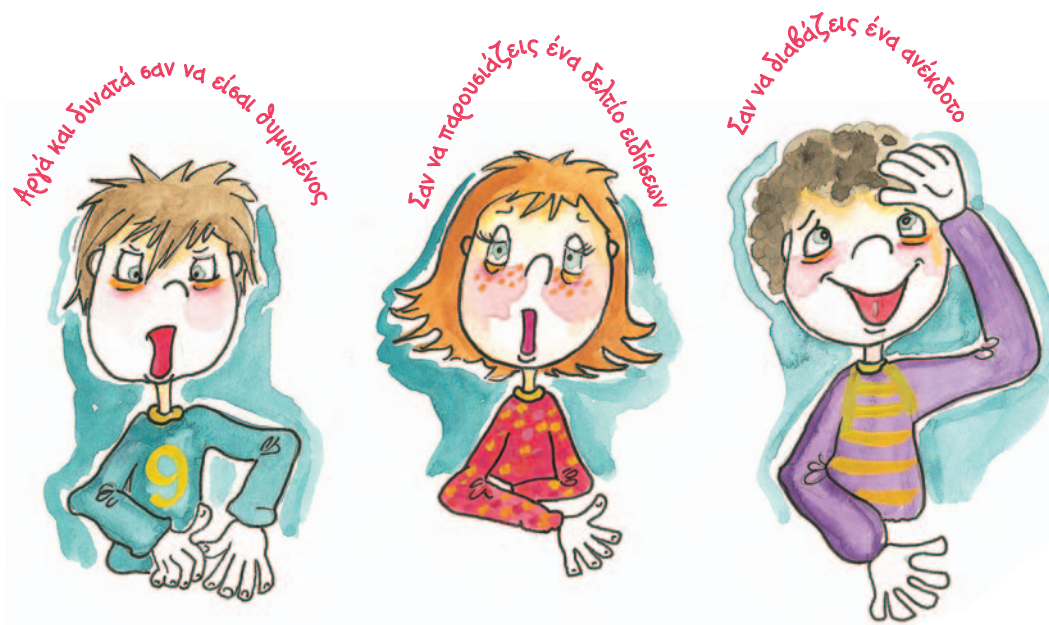
Οδ. Ελύτης

Διάβασε δυνατά, μαζί με τον δάσκαλο και τους συμμαθητές σου το ποίημα «**Το θαλασσινό τριφύλλι**» χτυπώντας παλαμάκια.

Δοκίμασε κι εσύ να απαγγείλεις μια στροφή από το ποίημα με διαφορετικό τρόπο κάθε φορά. Δες μερικές ιδέες.

Ο ρυθμός παίζει με το ποίημα

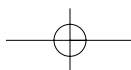

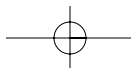
Προσπάησε να απαγγείλεις την πρώτη στροφή του ποιήματος «**Το θαλασσινό τριφύλλι**» ακολουθώντας το παρακάτω ρυθμικό σχήμα και χτυπώντας παλαμάκια ή ένα κρουστό μουσικό όργανο.

4/4

•	•	•	•
Μια	φο - ρά	στα	χί - λια
•	•	•	•
Του	πε - λά - γου	τα	τε - λώ - νια
•	•	•	•
μες	στα	σκο - τει - νά	τα φύ - κια
•	•	•	•
μες	στα	πρά - σι - νά	χα - λί - κια

Η ποίηση ενώνεται με τη μουσική

Πολλές φορές η μουσική συνεργάζεται με την ποίηση και φτιάχνουν τα ομορφότερα τραγούδια. Πολλοί συνθέτες έχουν **μελοποιήσει** στίχους γνωστών ποιητών.

Το ποίημα «Γεια σου χαρά σου Βενετιά» που έγραψε ο **Ν. Γκάτσος** έχει μελοποιηθεί από τον συνθέτη **Σταύρο Ξαρχάκο**.

«Γεια σου χαρά σου Βενετιά»

1. Γεια σου χαρά σου Βενετιά
πήρα τους δρόμους του νοτιά
κι απ' το κατάρτι το ψηλό
τον άνεμο παρακαλώ.
2. Φύσα αεράκι φύσα με
μη χαμηλώνεις ίσαμε
να δω γαλάζια εκκλησιά
Τσιρίγο και Μονεμβασιά.
3. Γεια σου χαρά σου Βενετιά
βγήκα σε θάλασσα πλατιά
και τραγουδώ στην κουपाστή
σ' όλο τον κόσμο ν' ακουστεί.
4. Φύσα αεράκι φύσα με
μη χαμηλώνεις ίσαμε
να δω στην Κρήτη μια κορφή
που 'χω μανούλα κι αδερφή.

Στίχοι: Ν. Γκάτσος

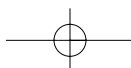

Άκουσε το τραγούδι «Γεια σου χαρά σου Βενετιά»
(Μουσική Στ. Ξαρχάκος - Στίχοι Ν. Γκάτσος).

Προσπάθησε μαζί με τους συμμαθητές σου, παίζοντας παλαμάκια ή κρουστά μουσικά όργανα να βρείτε διάφορους ρυθμούς για να συνοδέψετε το ποίημα «Γεια σου χαρά σου Βενετιά».

Ανακεφαλαίωση

Διαβάζοντας ένα ποίημα, σιγά σιγά ανακαλύπτεις ότι η μουσική, ο ρυθμός και η ποίηση μπορούν να γίνουν αχώριστοι φίλοι και να σε διασκεδάσουν με έναν ξεχωριστό τρόπο.

20. Μουσικές φόρμες

Σε αυτό το κεφάλαιο θα ανακαλύψεις πως, όταν ο ρυθμός και η μελωδία αποφασίσουν να συνεργαστούν, μπορούν να φτιάξουν τα πιο όμορφα μουσικά έργα με τη δική τους μορφή, με τη δική τους μουσική φόρμα.

Η γη μας!

Πάνω σε αυτήν ζούμε και μαζί με εμάς και χιλιάδες άνθρωποι από άλλες χώρες και διαφορετικούς λαούς. Άνθρωποι με διαφορετικά χαρακτηριστικά, με διαφορετική **μορφή**. Δεν είναι όμως μόνο οι άνθρωποι που διαφέρουν μεταξύ τους. Αν κοιτάξεις γύρω σου, πολλά άλλα πράγματα έχουν διαφορετική μορφή. **Παρατήρησε προσεκτικά τις παρακάτω εικόνες.** Σκέψου τις διαφορές και τις ομοιότητες που έχουν και συζήτησε τις σκέψεις σου με τον δάσκαλο και τους συμμαθητές σου.

Το ξέρεις ότι και στον κόσμο της μουσικής τα διάφορα μουσικά έργα έχουν τη δική τους μορφή; Η μορφή των μουσικών έργων στον κόσμο της μουσικής ονομάζεται **φόρμα**. Πολλά μουσικά έργα έχουν την ίδια μουσική φόρμα, αλλά πάλι έχουν διαφορετική.

Για να γράψουμε ένα μουσικό έργο δε χρησιμοποιούμε γράμματα και λέξεις, αλλά τα σύμβολα που απεικονίζουν μουσικούς ήχους. Ήχους και σύμβολα που αν μπουν στη σειρά σχηματίζουν μία πρόταση που στον κόσμο της μουσικής ονομάζεται **μουσική φράση**. Πολλές μουσικές φράσεις μαζί δημιουργούν ένα μουσικό έργο. Μέσα σε ένα μουσικό έργο πολλές φορές μια μουσική φράση μπορεί να επαναλαμβάνεται. Αυτή η μουσική φράση συνήθως αποτελεί **το θέμα** του μουσικού έργου.

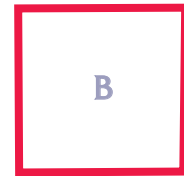
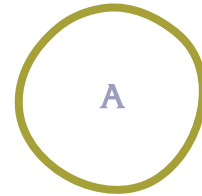

Πολλοί συνθέτες όταν γράφουν ένα μουσικό έργο χρησιμοποιούν και αναπτύσσουν ένα μουσικό θέμα (όπως κάνεις εσύ όταν γράφεις έκθεση), άλλοι πάλι συνθέτες γράφουν και αναπτύσσουν μέσα σε ένα μουσικό έργο περισσότερα από ένα μουσικά θέματα.

Πώς όμως μπορείς να διακρίνεις τη φόρμα των μουσικών έργων;

Κοίταξε προσεκτικά τα γεωμετρικά σχήματα και φαντάσου ότι κάθε σχήμα αντιπροσωπεύει και ένα μουσικό θέμα.

Ο κύκλος αντιπροσωπεύει το **A** μουσικό θέμα και το τετράγωνο το **B** μουσικό θέμα.

Προσπάθησε τώρα να φτιάξεις μια ζωγραφιά βάζοντας τα παραπάνω γεωμετρικά σχήματα με την εξής σειρά: **κύκλος-τετράγωνο-κύκλος**. Γράψε κάτω από κάθε σχήμα μέσα στο κουτάκι το μουσικό θέμα που του αντιστοιχεί.

Το ξέρεις ότι η μορφή της ζωγραφιάς που έφτιαξες μπορεί να είναι και η μορφή (φόρμα) ενός μουσικού έργου ή ενός τραγουδιού;

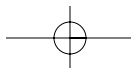
Στον κόσμο της μουσικής αυτή η φόρμα ονομάζεται **τριμερής** και συμβολίζεται **A B A**.

Θυμάσαι το τραγούδι «Φεγγαράκι μου λαμπρό»;
Άκουσε... ο Β. Α. Μότσαρτ έγραψε ένα μουσικό έργο βασισμένο στη μελωδία του.

Δες παρακάτω την παρτιτούρα του τραγουδιού «Φεγγαράκι μου λαμπρό», η μελωδία του έχει μουσική φόρμα **A B A**.

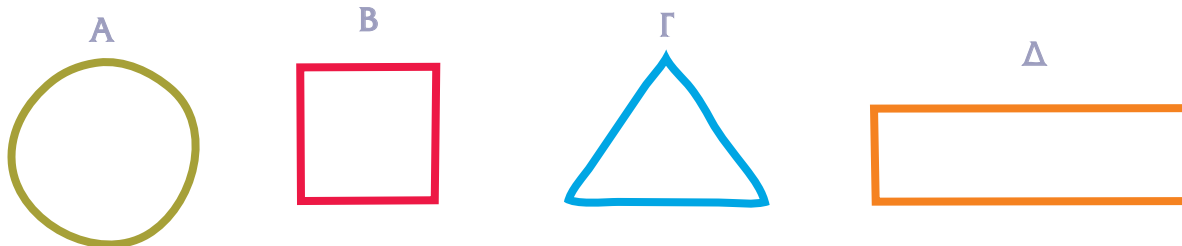
Προσπάθησε κι εσύ να τραγουδήσεις μαζί με τον δάσκαλο και τους συμμαθητές σου το παραπάνω τραγούδι χρησιμοποιώντας αντί για τα λόγια του τραγουδιού τη συλλαβή «Τα» για τα τέταρτα.

Όταν τραγουδάς το Α θέμα μπορείς να χτυπάς ρυθμικά τα πόδια σου και στο Β θέμα μπορείς να χτυπάς παλαμάκια.

Και με τις άλλες μουσικές φόρμες τι γίνεται;

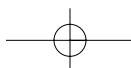

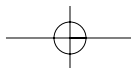
Φαντάσου ότι καθένα από τα παρακάτω γεωμετρικά σχήματα που βλέπεις είναι και ένα μουσικό θέμα (Α Β Γ Δ).

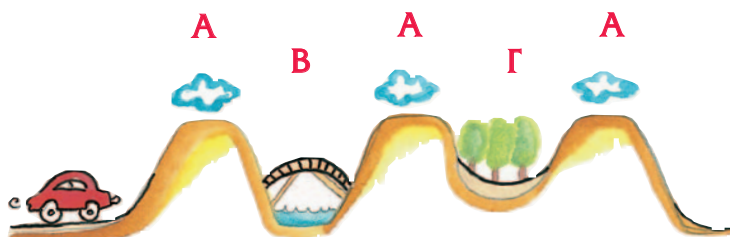
Αν οι παρακάτω συνδυασμοί σχημάτων περιέγραφαν τη μορφή (φόρμα) μουσικών έργων, τι μορφή θα είχαν; Γράψε τη μορφή του στο κουτάκι που βρίσκεται δίπλα στον κάθε συνδυασμό, ακολουθώντας το παράδειγμα:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Κοίταξε προσεκτικά τους συνδυασμούς **τρία** και **τέσσερα**.
Τι παρατηρείς; Βλέπεις κάποιο σχήμα να επαναλαμβάνεται συχνά;
Συζήτησε τις σκέψεις σου με τον δάσκαλο και τους συμμαθητές σου.

Τα μουσικά έργα που έχουν τη φόρμα **A B A Γ A** ή **A B A Γ A Δ A** στον κόσμο της μουσικής ονομάζονται **Ροντό** (στα ελληνικά σημαίνει κύκλος). Ονομάστηκαν έτσι γιατί ένα από τα θέματά τους επαναλαμβάνεται συχνά, με αποτέλεσμα καθώς τα ακούμε να μας δίνουν την εντύπωση ότι η μουσική κάνει κύκλους και έρχεται ξανά και ξανά στα αυτιά μας.

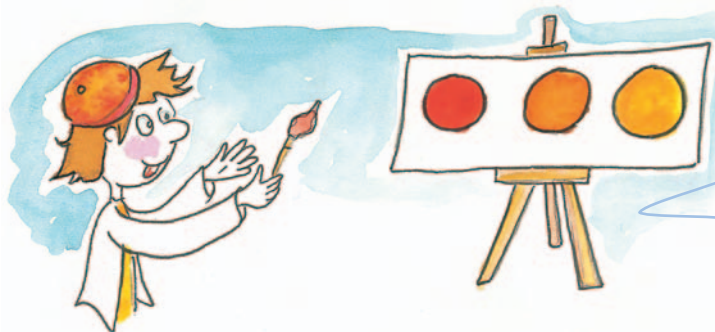

Ο δάσκαλός σου θα βάλει ένα μουσικό απόσπασμα του **Z. Κόνταϊ** (Kodaly) που έχει φόρμα Ροντό και ονομάζεται «**Βιεννέζικο μουσικό ρολόι**».

Έχει τέσσερα μουσικά θέματα και το θέμα A περιγράφει τους ήχους ενός ρολογιού.

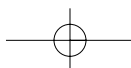

Και τώρα άλλη μία μουσική φόρμα θα κάνει την εμφάνισή της

Μου ζήτησαν να ζωγραφίσω έναν χρωματιστό κύκλο, μα μου αρέσουν τόσο πολύ οι κύκλοι, που θα ζωγραφίσω τρεις· τον καθένα όμως όχι εντελώς όμοιο, αλλά λίγο διαφορετικό από τον άλλο.

Και στον κόσμο της μουσικής μπορεί να συμβεί κάτι αντίστοιχο.

Πολλές φορές συμβαίνει σε ένα μουσικό έργο να υπάρχει μόνο ένα θέμα (A).

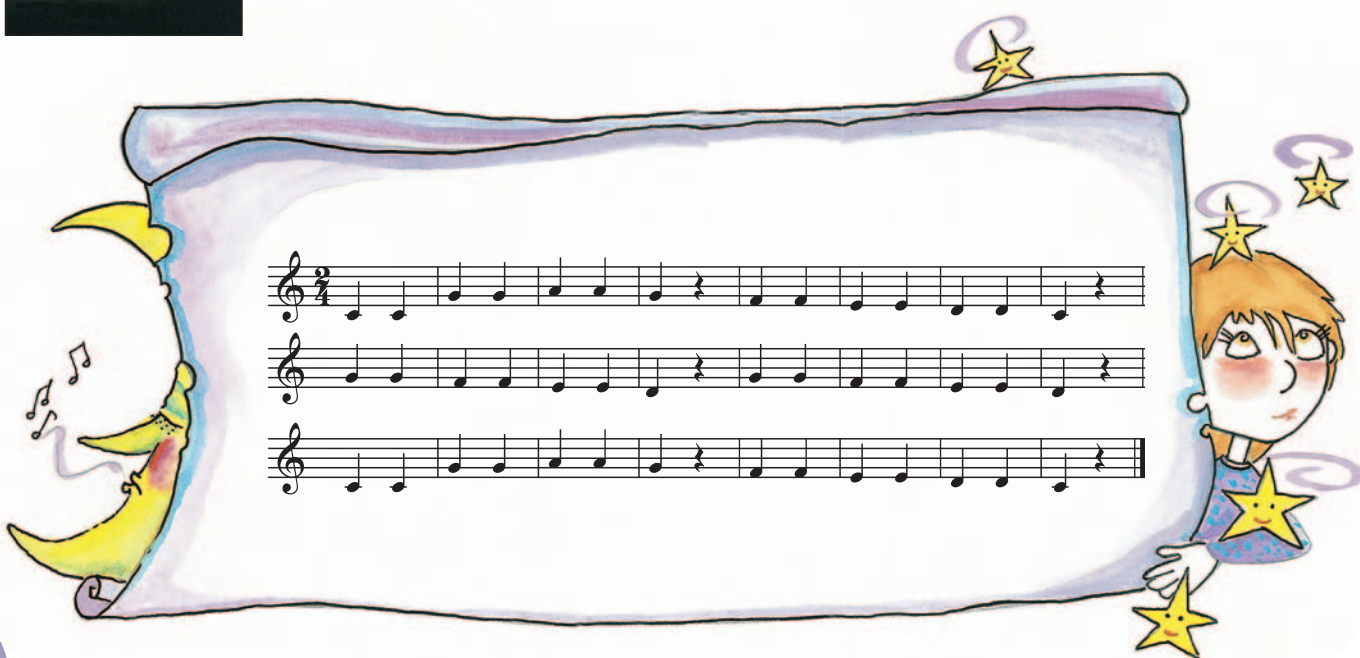
Αυτό το μουσικό όμως θέμα επαναλαμβάνεται κάθε φορά, όχι εντελώς όμοιο αλλά με μικρές παραλλαγές.

Στη μουσική όταν ένα έργο έχει τέτοια μορφή ονομάζεται **θέμα και παραλλαγές** και συμβολίζεται **A, A1, A2** κτλ. (ανάλογα με το πόσες παραλλαγές έχει γράψει ο συνθέτης).

Ο Β. Α. Μότσαρτ εμπνεύστηκε από τη μελωδία του τραγουδιού «Φεγγαράκι μου λαμπρό» και έγραψε ένα μουσικό έργο με φόρμα **θέμα και παραλλαγές**.

Το μουσικό θέμα **A** που χρησιμοποιεί ο Β. Α. Μότσαρτ είναι ολόκληρη η μελωδία του τραγουδιού «Φεγγαράκι μου λαμπρό».

Ακουσε... ο δάσκαλός σου έχει βάλει ήδη ένα μουσικό απόσπασμα από το έργο του Β. Α. Μότσαρτ στο οποίο θα ακούσεις το θέμα και δύο παραλλαγές του.

Ανακεφαλαίωση

Στον κόσμο της μουσικής δύο πολύ γνωστές σου έννοιες, το όμοιο και το διαφορετικό, συνυπάρχουν αρμονικά δημιουργώντας τις μουσικές φόρμες.

21. Μουσικές ακροάσεις

Σε αυτό το κεφάλαιο θα ανακαλύψεις ότι ακούγοντας ένα μουσικό έργο ξεπηδούν μέσα από το μυαλό σου χιλιάδες εικόνες και συναισθήματα που σε ταξιδεύουν στη φύση και σε άλλες εποχές.

Σκέψου...

Μπορεί η μουσική να περιγράψει ήχους και εικόνες από τη φύση;

Μοιράσου τις σκέψεις σου με τον δάσκαλο και τους συμμαθητές σου στην τάξη.

Οι ζωγράφοι για να εκφράσουν το δαυμασμό τους προς τη φύση, άρχισαν να ζωγραφίζουν ό,τι συνέβαινε ε' αυτήν.

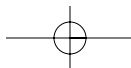
Από τα πολύ παλιά χρόνια έως σήμερα οι άνθρωποι δαυμάζουν τη φύση. Μια ήρεμη θάλασσα, ένας ξαφνικός άνεμος, μια έντονη καταιγίδα σου προκαλούν εντύπωση.

Όμως και οι μουσικοί πολύ γρήγορα κατάλαβαν πως αν χρησιμοποιούσαν τα μουσικά όργανα και τις ιδιότητες της μουσικής με τον κατάλληλο τρόπο, μπορούσαν να περιγράψουν τη φύση με το δικό τους ξεχωριστό τρόπο.

Δύο πολλοί σπουδαιίοι συνθέτες, ο **Αντόνιο Βιβάλντι** και ο **Λούντβιχ Βαν Μπετόβεν**, εμπνεύστηκαν από τη φύση και έγραψαν μουσική αφιερωμένη σε αυτήν.

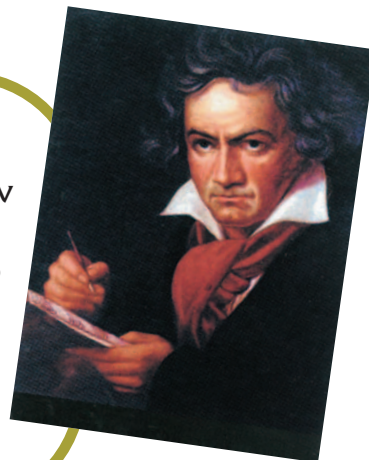
Σκοπός της είναι να περιγράψει τις αλλαγές και τα φυσικά φαινόμενα που συμβαίνουν στη φύση.

Ο Λούντβιχ Βαν Μπετόβεν γεννήθηκε τον 18ο αιώνα.

Σπούδασε μουσική από πολύ μικρός. Πλησιάζοντας στην ηλικία των 30 ετών άρχισε να χάνει την ακοή του. Έγραψε πάρα πολλά μουσικά έργα, ανάμεσά τους και 9 συμφωνίες.

Η «**Έκτη συμφωνία**» είναι ένα έργο που δημιουργήθηκε από τον θαυμασμό και την αγάπη του συνθέτη για τη φύση.

Κάθισε λοιπόν όσο πιο αναπαυτικά μπορείς και απόλαυσε μέσα από τη μουσική

εικόνες και ήχους που θα σε κάνουν να ταξιδέψεις στη φύση

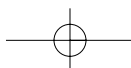
Άκουσε... ένα μουσικό απόσπασμα από την «Έκτη συμφωνία» του Λ. Β. Μπετόβεν.

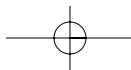
Βάλε σε έναν κύκλο όποια από τις παρακάτω εικόνες νομίζεις ότι περιγράφει.

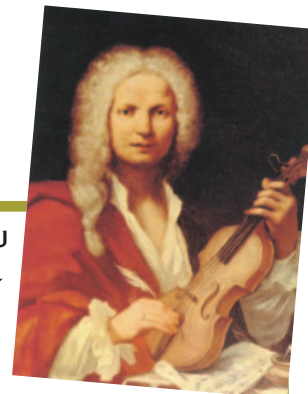
Τι συναισθήματα ένιωσες ακούγοντας το παραπάνω απόσπασμα;

Στον κόσμο της μουσικής τα έργα εκείνα που περιγράφουν στοιχεία και καταστάσεις από τη ζωή των ανθρώπων ή της φύσης ονομάζονται έργα **περιγραφικής ή προγραμματικής μουσικής**.

Είσαι έτοιμος για άλλη μια καταιγίδα;
Αυτή τη φορά όμως θα είναι καλοκαιρινή.

Ο Αντόνιο Βιβάλντι, ένας πολύ σπουδαίος συνθέτης που γεννήθηκε τον 17ο αιώνα, έγραψε κι αυτός μουσική εμπνευσμένος από τη φύση. Σπούδασε μουσική ενώ εκπαιδευόταν να γίνει παπάς. Ήταν μάλιστα γνωστός με το όνομα «Κόκκινος παπάς» εξαιτίας του χρώματος των μαλλιών του.

Ένα από τα πιο σημαντικά έργα που έγραψε, «**Οι Τέσσερις εποχές**», γράφτηκε στις αρχές του 18ου αιώνα. Εκείνη την εποχή ήταν πολύ συνηθισμένο πράγμα η μουσική να περιγράφει στοιχεία ή φαινόμενα από τη φύση.

Ακουσε... ένα μουσικό απόσπασμα από το έργο «**Οι Τέσσερις εποχές**», που περιγράφει μια καλοκαιρινή καταιγίδα.

Συζήτησε με τον δάσκαλο και τους συμμαθητές σου ομοιότητες και διαφορές που εντόπισες στα δύο προηγούμενα έργα που άκουσες.

Δοκίμασε να αντιστοιχίσεις με ένα βέλος τα μουσικά όργανα με τα μουσικά αποσπάσματα μέσα στα οποία ακούγονται.

Καταιγίδα

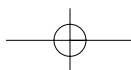

καλοκαιρινή καταιγίδα

Ανακεφαλαίωση

Η εντύπωση και ο θαυμασμός που προκαλούν τα φυσικά φαινόμενα στους ανθρώπους δεν άφησαν αδιάφορους εκείνους που ασχολούνται με τις τέχνες. Έτσι, και οι μουσικοί αξιοποίησαν τις δυνατότητες της μουσικής και των μουσικών οργάνων για να περιγράψουν και να μιμηθούν εικόνες και ήχους από τη φύση. Κι εσύ ακούγοντας προσεκτικά τη μουσική τους ταξιδεύεις στον μαγικό κόσμο της μουσικής!

22. Γνωρίζοντας τα ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα

Σε αυτό το κεφάλαιο θα ανακαλύψεις ότι πολλά από τα όργανα που ήδη γνωρίζεις χρησιμοποιούνται στην ελληνική δημοτική μουσική.

Η Ελλάδα! Η χώρα στην οποία ζούμε.

Μια χώρα με σπουδαία ιστορία και πολιτισμό που ξεκινάει από πολύ παλιά και φτάνει μέχρι σήμερα. Η μουσική υπήρχε και υπάρχει στη ζωή των Ελλήνων.

Διάφορες παραστάσεις που έχουν σωθεί από τον **Κυκλαδικό πολιτισμό** και αργότερα από το **Μινωικό πολιτισμό** απεικονίζουν μουσικά όργανα. Στην **αρχαία Ελλάδα** η μουσική και η ποίηση κατέχουν σημαντική θέση στην καθημερινή ζωή των Ελλήνων. **Μερικά μουσικά όργανα κατασκευάστηκαν μάλιστα από τους αρχαίους Έλληνες.**

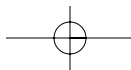

Με τι μουσικά όργανα έπαιζαν μουσική στην Ελλάδα στα αρχαία χρόνια;

Παρακάτω θα δεις μερικά από τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούσαν για να παίξουν μουσική οι αρχαίοι Έλληνες.

Από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα η μουσική των Ελλήνων εξελίχθηκε, δεν έπαψε όμως ποτέ να εκφράζει τα συναισθήματα του λαού, να περιγράφει την έντονη ζωή του και τις καθημερινές του συνήθειες.

Σήμερα, τη μουσική που εκφράζει τα συναισθήματα του λαού, περιγράφει τη ζωή του και είναι συνδεδεμένη με τα ήθη και τα έθιμά του την ονομάζουμε **δημοτική μουσική**.

Στην ελληνική παραδοσιακή μουσική κυριαρχούν τα τραγούδια. Για τα περισσότερα δημοτικά τραγούδια δεν έχουμε πληροφορίες για τους δημιουργούς τους. Συνήθως δημιουργός τους ήταν κάποιος άνθρωπος με ταλέντο στη μουσική που μετέδιδε το τραγούδι του από στόμα σε στόμα.

Ποια μουσικά όργανα χρησιμοποιούμε σήμερα για να παίξουμε ελληνική δημοτική μουσική;

Τα ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα χωρίζονται και αυτά σε τρεις οικογένειες: την οικογένεια των εγχόρδων, την οικογένεια των πνευστών και την οικογένεια των κρουστών.

Τα έγχορδα

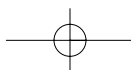
Όπως ήδη γνωρίζεις, στα έγχορδα μουσικά όργανα ο ήχος προκαλείται όταν «τσιμπήσεις» τη χορδή με τα δάχτυλα ή όταν χρησιμοποιήσεις σε μερικά από αυτά το δοξάρι. **Δες μερικά από τα έγχορδα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται στην ελληνική δημοτική μουσική.**

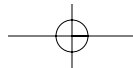

Υπάρχουν κάποια μουσικά όργανα που τα έχεις ξανασυναντήσει; Μπορείς να μαντέψεις πώς παράγεται ο ήχος στο σαντούρι;

Άκουσε μερικά έγχορδα ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα.

Τα πνευστά

Θυμάσαι ποια μουσικά όργανα ονομάζονται πνευστά;
 Στα πνευστά ανήκουν τα όργανα που για να προκληθεί ήχος πρέπει να φυσή-
 ξεις μέσα στο επιστόμιο που έχουν.
Παρακάτω θα δεις μερικά από τα λαϊκά πνευστά μουσικά όργανα.

Άκουσε... τα πνευστά λαϊκά μουσικά όργανα.

Τα κρουστά

Κρουστά ονομάζονται τα μουσικά όργανα που για να ακούσεις τον ήχο τους πρέ-
 πει να τα χτυπήσεις.
Δες μερικά από τα κρουστά λαϊκά μουσικά όργανα και άκουσε τον ήχο τους.

Τι σκέφτεσαι; Μήπως γνωρίζεις κάποια από αυτά;

